

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

En del av vardagen – den eviga väntan på vattnet

- En undersökning om effekter av vattenbrist hos hushåll i en by i Nicaragua

A part of everyday life - the eternal waiting for the water

- A survey of the effects of water shortage in households

Ida-Maria Olofsson

Institutionen för stad och land
Självständigt arbete 15 hp
Agronomprogrammet – Landsbygdsutveckling
Uppsala 2017

En del av vardagen – den eviga väntan på vattnet

- En undersökning om effekter av vattenbrist hos hushåll i en by i Nicaragua

A part of everyday life – the eternal waiting for water
- A survey of the effects of water shortage in households

Ida-Maria Olofsson

Handledare: Örjan Bartholdson, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land
Examinator: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/utbildning: Agronomprogrammet - Landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2017

Omslagsbild: Ida-Maria Olofsson

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: vattenbrist, anpassningsstrategier, väntan, ontologisk trygghet, begränsad rörlighet, social skiktning

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen stad och land

Sammanfattning

Så självklart i en svensk kontext, så problematiskt för de flesta på vår jord. Rent vatten är oftast oreflekterat i ett svenskt sammanhang, tillgången till vattenresurser och stora reningsverk är god både gällande kvantitet och kvalitet. Vattenbrist har länge varit en icke-fråga i Sverige men idag duggar larmrapporterna tätt om att vi i Sverige måste samla och spara på vattnet. En stor del av jordens befolkning tvingas dagligen att reflektera över en vardag med mindre tillgång av vatten. En global problematik som även hotar livsmedelsproduktionen. I denna kandidatuppsats undersöks just en av vår tids största globala problematik: vattenbrist. Forskning och undersökningar om hur sårbart det är att leva med begränsad vattentillgång är relativt utvecklad. Däremot riktar sig en stor del av den vetenskapliga litteraturen rent geografiskt till länder på den afrikanska kontinenten. I denna uppsats läggs fokus på ett geografiskt avgränsat område i Nicaragua och gör en ansats för att förstå vilken inverkan vattenbrist har på hushållsnivå. Denna fallstudie bygger på berättelser från 19 lokala invånare i storstadens periferi, San Isidro De Bolas, Managua som berättar om hur vattenbristen uppträder i deras vardagsliv och en professor vid *Universidad Nacional Agraria*, Managua som delar med sig av sina kunskaper och erfarenheter. Med inspiration av ett fenomenologiskt förhållningssätt studeras fenomenet som det uppträder i människors levda liv. För att förstå lokalbefolkningens vardagsliv är livsvärld, erfarenhet och ontologisk trygghet begrepp som används återkommande i studien. Undersökningen visar på hur människor i samhället San Isidro De Bolas genom erfarenheter anpassar sig till strukturen (i det här fallet till explicita regler som förbud mot bevattningssystem) och ständigt tacklar nya motgångar i vardagen. Fokus ligger på hur människor blir begränsade i sin rörlighet och sociala tillvaro som en effekt av vattenbristen och särskilt för kvinnorna i samhället. Undersökningen visar även på hur de rutiner som har formats i förhållande till vattenbristen och som gör människorna begränsade skapar en form av trygghet. Dessutom ger materialet en inblick i hur effekterna skiljer sig mellan olika sociala grupper i samhället och gör det tydligt, i detta sammanhang, hur ojämlikt vattenresursen är fördelad.

Nyckelord: vattenbrist, anpassningsstrategier, väntan, ontologisk trygghet, begränsad rörlighet, social skiktning

Abstract

In Sweden, where the access to water resources are good in terms of both quantity and quality, pure water is often taken for granted. In other parts of the world people are forced daily to manage everyday life with less water available. In this candidate's thesis, one of today's biggest global issues is investigated: water shortage. The problem is global and also threatening food production. Research about the vulnerable life people live under limited water supply is relatively developed. However, a large part of the scientific literature is a geographical delineation of countries in Africa. This thesis focuses on a geographically defined area in Nicaragua as a prerequisite for understanding the value of the use of water. Through a case study in the metropolitan area of San Isidro De Bolas, Managua, we learn how the uncertainty affects the locals. The essay is based on interviews with 19 local residents and one professor at Universidad Nacional Agrarian, Managua. Here, the possible impact of water shortage is put into focus. With inspiration of a phenomenological approach, the phenomenon is seen as it occurs in people's lives. By studying the daily life of the local population, *life-world*, *experience* and *ontological safety* concepts are used repeatedly in the study. The survey shows how society through experience adapts to the structure and constantly tackles new adversities in everyday life, and how people in their daily lives become limited in their mobility and social life. But also, how these routines they form in relation to water shortage and which make them limited create some form of security. In addition, the material provides an insight into how the effects differ between different social groups in society, it distinguishes how uneven water resources are distributed

Keywords: Water shortages, adaptation strategies, waiting, ontological safety, limited mobility, social shelter

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.1	Syfte och frågeställningar	2
1.2	Metodologi	2
1.3	Teoretiskt ramverk	5
1.4	Bakgrund	7
2	Vattensäkerhet i vardagen	10
2.1	Gemensam inställning	10
2.2	Att söka mening i en oförutsägbar omgivning	11
2.3	Lokala praktiker	15
2.4	Att vänta på vattnet	18
3	Sociala kategorier	21
3.1	Kvinnornas situation	21
3.2	Ojämn fördelning av vattenresurserna	25
3.3	Betydelsen av rörledning	26
3.4	”Vi och de”	27
4	Slutord	29
5	Referenser	31

1 Introduktion

Ännu en gång tar jag buss 105 söderut från Managua, Nicaraguas huvudstad. Efter drygt en mil kommer jag till ett vägsäl i San Isidro. Här är vägarna i gott skick och det kryllar av trafik, människor och rörelse. Där hoppar jag på en hopbyggd tre-hjuls-scooter och fortsätter sydväst, efter drygt fem kilometer är jag framme vid den lokala bygden San Isidro De Bolas. Den första resan tar mig cirka en timme medan den andra resan tar en och en halv timme, om vägen inte är förstörd av regnet vill säga. Här hoppar jag av och stöter på en märklig man som går och skruvar på något som liknar ventiler i marken, jag får förklarat för mig att det är han som öppnar och stänger vattentillförseln för de som har rörledning till husen. Därefter möter jag en av lokalinvånarna som just har kommit fram till brunnen för att tappa upp vatten på kärl. Han ser ut att vara trött och sliten, han har farit med sin häst två timmar från samhällets högsta punkt. När han åker tillbaka lägger han kärlet på kärran och jag ser hur vattnet sakta droppar ut på grund av hålen i kärlet. Jag tänker på den långa sträckan han farit efter vattnet, i samma stund som jag undrar hur mycket vatten som kommer finnas kvar i kärlet när han kommer hem och hur rent det kommer att vara efter all smuts som sipprar in i kärlet (Egna fältanteckningar 2017).

Nicaragua är ett av de länder i Centralamerika som är rikast på natur- och vattenresurser (Clarke & King 2004:46–48; Laclette & Zuñiga 2012:359). Trots det lider många av landets fattiga av vattenbrist (Torres 2017; Vilchez 2016; Calero 2016). Vattenbristen i landet slår mot den andel av befolkningen som är mest sårbar, de som lever på landsbygden och dagligen brottas med andra brister, till exempel mat och pengar.

Vattenbrist är ett stort problem i världen och forskare världen över diskuterar om och hur detta i framtiden kan vara en källa till stora konflikter och/eller krig (Clarke & King 2004; Jägerskog 2000; Ohlson 1999). Som så många andra gånger när det berör problematik kring naturresurser så drabbar det fattiga och utsatta i det globala

Syd värst; särskilt människor som redan är sårbara och i synnerhet kvinnor (Curtis, Danquah & Aunger 2009; Hardoy, Mitlin & Satterwhite 1995; UNDP 2006). Vatten är en fundamental resurs för samhällsutveckling och liv på jorden å ena sidan hämmar vattenbristen livsmedelsproduktionen å andra sida påverkar människors sociala och ekonomiska vardagsliv (Wutich & Brewis 2014:444).

I slutet av den här inledande delen beskrivs vilka orsaker som kan leda till vattenbrist samt vilka effekter denna brist kan skapa, vattenbristen placeras i ett globalt sammanhang. Den andra delen fokuserar på att låta familjer tala om sin vardag och på så vis berätta hur de upplever fenomenet i sitt vardagsliv. Den tredje delen handlar om hur effekterna av vattenbrist slår mot olika grupper i San Isidro De Bolas och hur levnadsförhållandena varierar i lokalsamhället.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syfte

Syftet med uppsatsen är att genom en fältstudie i samhället San Isidro De Bolas, Managua beskriva de ekonomiska och sociala effekterna av vattenbrist för invånarna. I uppsatsen undersöks hur bristen påverkar lokalinvånarnas vardagsliv. Utifrån invånarnas berättelser om hur de hanterar vardagen och planerar inför framtiden görs ett försök att beskriva och förstå hur de hanterar och tolkar vattenbristen.

Frågeställningar

Detta syfte har undersökts med hjälp av följande frågeställningar:

- Hur hanterar och tolkar invånarna i San Isidro De Bolas vattenbristen i sitt vardagsliv?
- Vilka ekonomiska och sociala konsekvenser har vattenbristen för olika sociala skikt, med specifikt fokus på kvinnorna?

1.2 Metodologi

Utgångspunkt

Utgångspunkten till uppsatsen finns i ett projekt jag var med och utförde under min utbytesterman på Universidad Nacional Agraria, *Escasez de agua en la comunidad*

San Isidro De Bolas. Vi undersökte hur bristen på vatten påverkade befolkningen och jordbruken i byn. Det materialet som vi tog fram och de intervjuer som finns tillgängliga kommer att användas som grund för de angivna forskningsfrågorna. Däremot bygger uppsatsen primärt på en fältstudie som gjordes sex veckor under våren 2017.

För att söka svaren på mina frågeställningar använder jag mig av kvalitativa metoder. Kvalitativ forskning försöker förstå det specifika och söka mönster mellan teori och praktik (Kaijser & Öhlander 2011:20–31). Uppsatsen bygger på litteraturstudier, intervjuer och observationer (Kaijser & Öhlander 2011:14–16).

Litteraturstudier

Litteraturstudier har använts för att placera fältstudien i en global kontext samt för att göra jämförelser mellan situationen på olika platser som lider av vattenbrist. Litteraturstudierna grundar sig på vetenskapliga texter som berör vattensäkerhet och vattenbrist. Litteratur som rör Nicaraguas vattenlagar har använts för att förstå hur lagarna fungerar i människornas levda verklighet i San Isidro De Bolas.

Intervjuer

En intervju är ett samtal mellan människor kring ett specifikt tema (Kvale & Brinkman 2014:400). Under fältstudien intervjuades 19 personer som bor i samhället San Isidro De Bolas. Majoriteten av informanterna lever i den zon där vattensituationen är mest kritisk. Dessutom har det även förts samtal med de som är mindre drabbade, för att få ett helhetsperspektiv på samhället. Vidare utfördes en intervju med professor Edmund Umeña Gomez vid fakulteten naturresurser på Universidad Nacional Agraria, Managua. För att fånga informanternas upplevelser och erfarenheter har jag använt semi-strukturerade intervjuer, utan på förhand nedtecknade frågor. Semi-strukturerade upplägg används för att skapa en öppen atmosfär och för att inte påverka informanternas berättelser. Syftet med intervjuerna var att förstå informanterna och ta del av deras berättelse (Kvale & Brinkman 2014:148–149). Intervjuerna har skrivits ut och analyserats med en abduktiv analysmetod, (Teorell & Svensson 2007:51-53) en pendling mellan teori och empiri där det teoretiska ramverket utvecklats under arbetets gång. Jag har mött mina informanter i deras hem; en del har valt att promenera tillsammans med mig genom sina jordbruk. Andra har valt att hänga över ett vattenkär och samtala, en intervju utfördes under en promenad genom hela byn, flertalet av intervjuerna med kvinnorna har skett i köket. Jag har med andra ord använt mig av den metod som ofta kallas *etnografisk promenad* (Yi'En 2014). Jag har upplevt att mina informanter har känt sig bekväma under samtalen. Intervjuerna har skett som enkla samtal i vardagen. Samtliga personer har haft en

uppfattning om vem jag är, eftersom jag spenderade mycket tid i samhället hösten 2016, även om jag enbart talat med ett fåtal av dem innan. I sammanhanget vill jag påpeka att samtliga informanter i byn förmodligen ställt upp på grund av att jag är vän med en familj i samhället.

Fältobservation

Jag bodde i samhället under den tid fältarbetet varade, vilket möjliggjorde dagliga observationer som sedan kunde placeras i relation till intervjuerna. Observationerna har varit deltagande och fokuserat på vardagliga företeelser i förhållande till vem som gör vad samt användning och tillgång till vatten. Observationerna hjälpte mig att kontextualisera intervjuerna (Kaijser & Öhlander 2011:113-145).

Urval och avgränsningar

Urvalet av plats och fall har skett strategiskt. Urvalet har skett genom att jag har en förståelse för platsen och jag vet att där fanns människor som kunde ställa upp som informanter. Detta är en fördel då tiden för en kandidatuppsats är begränsad. Att känna till en plats kan också vara en nackdel då en som undersökare har förutfattade meningar samt att det finns risker för subjektivitet (Teorell & Svensson 2007:83–87: 222–225). I mitt urval av informanter har jag utgått från de som är drabbade av vattenproblematiken. Det har varit viktigt att få med både manliga och kvinnliga perspektiv. Jag har haft en önskan om att spegla olika sociala skikt; både de som definitivt inte har vatten och de som har tillgång under några av dygnets timmar. Några av mina informanter har valts ut efter tips från bekanta.

Etik

Som forskare bör hänsyn tas till att man utlämnar andra människors verkliga livssituationer. Det är därmed av vikt att ta hänsyn till etiska aspekter såsom: informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav. För att uppnå dessa har jag informerat mina informanter om vem jag är, vad jag gör och vad jag ska göra med informationen. Jag har innan studien påbörjats informerat om att de som inte vill svara kan låta bli. Jag har frågat mina informanter om de vill att jag använder deras namn eller pseudonym. Samtliga har godkänt att deras riktiga namn får publiceras, däremot kommer informanterna nämnas vid påhittade förnamn (Kaijser & Öhlander 2011:100–104).

Forskaren och fältet

Det finns risker med att använda sig av intervjuer när man korsar kulturella gränser, eftersom intervjuaren kan ha svårigheter att tolka olika kulturella vanor, gester och sociala koder som kan skapa en barriär mellan intervjuperson och informant (Kvale & Brinkman 2014:184–185). Det har funnits språkliga svårigheter, vilket gjort det svårare att förstå informanternas perspektiv. Trots detta har det ofta varit så att informanterna har velat berätta och försökt få mig att begripa; många gånger har de varit övertydliga. Jag har ständigt haft en dialog med en före detta klasskamrat som är bosatt i byn och som har hjälpt mig att förstå. Att använda tolk hade kunnat vara till hjälp för att förstå, trots detta valde jag att inte göra det; delvis på grund av tidigare erfarenheter där jag upplevt att det kan bygga en barriär mellan intervjuare och informant samt eftersom tolkning sker med ytterligare en mellanhand (Kvale & Brinkman 2014:184–185).

Mina egna perspektiv är ofrånkomliga, det ska nämnas att det är jag som intervjuar, tolkar och analyserar vilket gör att min roll och tolkning av materialet inte går att undvika (Kaijser och Öhlander 2011:65–68). Jag har försökt att genom hela processen reflektera över mig själv, mina tankar och tolkningar. Många har identifierat mig som *gringa*, vilket innebär vit kvinna från Nordamerika, eller *chela*, vilket är vit kvinna och/eller missionär. Jag får dock intrycket att denna kategorisering inte påverkat våra samtal negativt.

1.3 Teoretiskt ramverk

Fenomenologiskt perspektiv som övergripande teori

Jag har varit inspirerad fenomenologiskt perspektiv för att närma mig materialet. Ett etnografiskt fenomenologiskt perspektiv innebär att man försöker fånga hur världen framträder för människor och hur de bearbetar den med sina sinnen och med språket. Med ett etnografiskt perspektiv menas att studera och därmed förstå människors livsvärld som de själva uppfattar och bearbetar den, ett så kallat emiskt perspektiv (se till exempel Jackson 1996:2–9).

Min analys inspireras av antropologen Michael Jackson. Jackson beskriver *livsvärlden* som människans sociala verklighet och sociala medvetande. Den värld där vi känner oss hemma. Vårt medvetande väljer ut vilka drag hos ett visst fenomen som är generella och vilka som är individuella. Däremot har även fenomenologin sina teoretiska och metodologiska brister. Människor upplever och erfar, men kan också

utelägna sådant som är självklart, praktiska oreflekterade kunskaper. Vi delar världen med varandra, det finns således en intersubjektivitet mellan människor. Denna intersubjektivitet är en förutsättning för den livsvärld vi lever i och delar med andra. Vi upplever inte bara vår livsvärld utan erfar den även med våra kroppar. Därmed bidrar det mänskliga medvetandet till att skapa vår livsvärld (Jackson 1996:19). Jackson använder begreppet *erfarenhet* som ett verktyg för att undersöka hur människor hanterar olika föreställningar eller företeelser i mötet med livets krav, hur de strävar efter att arbeta med och bearbeta det givna, alltså det sammanhang de föds i. Begreppet *livsvärld* är ett användbart redskap för att förstå lokalbefolkningens livssituation och levnadshistoria, och hur de hanterar det vardagliga livet när de lever i ett samhälle där tillgång till vatten inte är något att ta för givet. Erfarenheter är föränderliga och påverkade av människors skiftande levnadssituationer, socialt uppbyggda och förändras i relation till andra människor och miljöer som vi möter i våra liv och även berättelser (narrativer). Att motta vardagskunskapen och konfrontera den med vetenskapen hjälper oss att förstå vår omvärld (Jackson 1996:5).

Giddens Struktureringsteori

Anthony Giddens struktureringsteori förklarar hur människor kan handla fritt men samtidigt är begränsade av sociala strukturer. Strukturer är en uppsättning av sociala relationer, regler, normer, värden och resurser som genomsyrar människors föreställningar och motiverar och begränsar deras handlingar. Strukturerna skapas genom människors kontinuerliga handlingar. Den sociala strukturen både möjliggör och begränsar människors handlande samt bidrar till att styra handlingar som vidmakthåller och förnyar de strukturella förutsättningarna för handlandet (Inglis & Thorpe 2012:225–233). Giddens talar om aktörens medvetandenivåer: *det praktiskt medvetna* och *det diskursivt medvetna*. Det praktiskt medvetna är alla de handlingar vi utför utan att medvetet reflektera över dem. De består ofta av rutinartade handlingar. Det diskursivt medvetna är när vi förklarar och reflekterar över våra handlingar. Det anger den språkliga aspekten av interaktion som konstruerar den sociala verkligheten (ibid.). För att vi människor skall känna en kroppslig, *ontologisk trygghet* skapar vi rutiner som formar en struktur i vardagen. När dessa rutiner rubbas på något sätt får det oss att känna en otrygghet (Giddens 1979:375). Anthony Giddens struktureringsteori förklarar hur människor kan handla fritt men samtidigt är begränsade av sociala strukturer. Strukturer är en uppsättning av sociala relationer, regler, normer, värden och resurser som genomsyrar människors föreställningar och motiverar och begränsar deras handlingar. Strukturerna skapas genom människors kontinuerliga handlingar. Den sociala strukturen både möjliggör och begränsar människors handlande samt bidrar till att styra handlingar som vidmakthåller och förnyar de strukturella förutsättningarna för handlandet (Inglis & Thorpe 2012:225–233). Giddens talar om aktörens medvetandenivåer: *det praktiskt medvetna* och *det*

diskursivt medvetna. Det praktiskt medvetna är alla de handlingar vi utför utan att medvetet reflektera över dem. De består ofta av rutinartade handlingar. Det diskursivt medvetna är när vi förklarar och reflekterar över våra handlingar. Det anger den språkliga aspekten av interaktion som konstruerar den sociala verkligheten (ibid.). För att vi människor skall känna en kroppslig, *ontologisk trygghet* skapar vi rutiner som formar en struktur i vardagen. När dessa rutiner rubbas på något sätt får det oss att känna en otrygghet (Giddens 1979:375).

Genusrelationer och föreställningar

Vatten i San Isidro De Bolas är laddat med kulturella föreställningar om kvinnliga egenskaper och aktiviteter. Kvinnor och barn påverkas starkt av vattenbrist, av sanitära skäl men också av att hushållsarbete är starkt beroende av vatten. Att förstå kvinnors arbete och dess position i sociala sammanhang gör att vi också får en uppfattning av varför de drabbas i allt högre grad. I uppsatsen används begreppet *genus* som ett analytiskt verktyg för att undersöka sociala relationer, speciellt i relation till föreställningar och konsekvenser av vattenbrist. Genus är en social och kulturell kategorisering, skillnaderna som socialt tillskrivs människor för att de har olika kön. Genus omfattar de normer som män respektive kvinnor förväntas följa just för att de är män eller kvinnor. *Social skiktning* används även för att upptäcka hur relationer av överordning och underordning skapas och upprätthålls (Edling & Liljeros 2016:8–9).

1.4 Bakgrund

Vatten

Vatten är grunden till mänsklig välfärd och ekonomisk och social utveckling. En resurs som behövs för att tillfredsställa människans behov, människans hälsa, matproduktion och för att producera energi. Det finns ständiga hot om vattenbrist i stora delar av världen och också olika mått och definitioner av vattenbrist¹ (Desai & Potter 2014). Vattenbrist i enkel formulering betyder att det inte finns tillgång till vatten för de mänskliga behoven (Ohlson 1999). Majoriteten av de värst drabbade lever på landsbygden och är beroende av jordbruk. De mänskliga behoven enligt Food And Agriculture Organization (FAO) är tre-sju liter per person/dag, enbart i

¹ Man brukar skilja på vattenbrist och vattenstress. Vattenbrist är när ett land har mindre än 1000 kubikmeter förnybart vatten per person och år. Om ett land har mindre än 1700 kubikmeter förnybart vatten per person och år innebär det att landet lider av vattenstress. Detta skriver Anders Jägerskog (2000) om i skriftserien Världspolitikens dagsfrågor.

dricksvatten. För ytterligare behov behövs 50 liter per person/dag. Säkerhet till vatten är precis som säkerhet till mat en mänsklig rättighet (Wutish & Brewis 2014:444–445).

Drygt en miljard människor, framförallt i utvecklingsländer saknar tillräcklig tillgång till rent vatten för att kunna sköta sin hygien och sitt hushåll. Nära tre miljarder människor lever utan tillgång till tillräckliga avlopps- och sanitetssystem. Det beräknas att år 2050 kommer mer än 4 miljarder människor, nästan hälften av jordens befolkning att leva i länder som ständigt har brist på vatten (FAO 2016; Gleick 1999; Jägerskog 2000).

I rapporten ”Water For Life” av WHO och Unicef hävdas att mellan perioden 1990 och 2002 har det gjorts framsteg, men på grund av den ökande befolkningens mängd så kvarstår siffrorna att det fortfarande är lika stor andel människor som lider av vattenbrist som det var tidigare. Oavsett så är både millenie- och det globala målet² om säker tillgång till rent vatten fortfarande ouppfyllt (WHO & UNICEF 2005:5). Globalt har en del människor tillgång till ett överflöd av rent vatten, medan andra tvingas använda smutsigt vatten. Detta är resultatet av en ojämn fördelning där merparten av vattnet konsumeras av en relativt liten grupp av människor (Clarke och King 2004:11–13).

Orsaker till vattenbrist kan bland annat bero på följande orsaker; klimatförändringar, torka, ofungerande förvaltning, befolkningsökning, vattenuttag och förnyelsebara färskvattenresurser. Klimatförändringar kan innebära uteblivna regnperioder leder till torka. Torka och ökade temperaturer skapar ohållbara förhållanden för vattenbrunnar. Befolkningsökningen innebär att vi är allt fler människor som ska dela på resursen (Vörösmarty et.al. 2000). Den statliga politiken för förvaltning av naturresursen är i många fall en orsak till vattenbrist. Det finns också länder som inte har tillräckliga förnyelsebara resurser eller använder sig av icke-förnyelsebara vattenresurser för uttag (De Villiers 1999:100–101; Gleick 2014).

Effekter som kan komma som en följd av vattenbrist kan bland annat beskrivas i sociala effekter, hälsoeffekter, ekonomiska effekter och politiska effekter. På många håll i världen drabbas människor av depression, fattigdom och bristande hygieniska vanor. Den bristande tillgången leder såväl till matbrist som näringsbrist och sjukdomar, och påverkar därmed människans hälsa. Det är en resurs människan inte kan vara utan (jmf. Sartore et al. 2008). Utan vatten för jordbruken blir kontentan en minskad produktivitet och således minskad inkomst. Att det idag är ett ökat tryck

² Milleniemålet hade sin deadline 2015, därefter tog de globala målen vid och de har sin deadline 2030, det vill säga att deras deadline fortfarande inte upphört (WHO & UNICEF 2005:5).

på vattenresurser globalt sett leder till många konflikter inte enbart inom länder utan också över gränserna (Jägerskog 2012; Ohlson 1999).

Vatten och Nicaragua

Problemet är inte att vi inte har vattenresurser, det har vi. Problematiken är komplex, det är en paradox. Vi har stora vattenresurser, samtidigt lider vi brist på vatten (Edmundo)

Edmundo är forskare vid Universidad Nacional Agraria och såhär inleder han vår intervju. Nicaragua har många källor till vatten, som stora sjöar och floder. Trots att tillgång till vatten finns så är den bristande kvaliteten och fördelningen av vattnet en av landets största utmaningar. Den nicaraguanska staten har huvudansvaret att försörja befolkningen med vatten genom den nationella myndigheten *La Autoridad Nacional Del Agua* (ANA). ANA har i sin tur distribuerat ansvaret till företaget Enacal. En del hävdar att Nicaragua är det land i världen som har blivit värst drabbat av klimatförändringarna. De har inte enbart fört med sig förändrade temperaturer och obefintliga regnperioder, landet har även drabbats av naturkatastrofer som stormar och orkaner, vilka förstört både hus och jordbruk (Laclette & Zuñiga 2012:359–360).

Vatten och San Isidro De Bolas

San Isidro De Bolas klassificeras som rural zon och det finns stora skillnader i tillgång och användning av resurserna bland befolkningen som bor i samhället. Befolkningen i samhället försörjer sig till största del på jordbruk. De senaste åren har det skett en befolkningsökning, vilket betyder att allt fler tvingas dela på vattnet. Även här finner vi att en del har tillgång till ett överflöd av vatten, medan andra lider kraftig brist. För några år sedan drabbades samhället av total vattenbrist. Befolkningen var utan vatten i tre år. Idag finns en ny brunn som försörjer en del av befolkningen med vatten. Brunnen är däremot placerad så att större delen av befolkningen drabbas av vattenosäkerhet.

2 Vattenosäkerhet i vardagen

Studiet av vardagslivet

Ur ett fenomenologiskt etnografiskt perspektiv väljer det mänskliga medvetandet ut vilka karaktäristiska drag hos ett fenomen i en människas livsvärld som är framträdande (Jackson 1996:19). I detta kapitel kommer läsaren få ta del av tre familjers vardagsliv, men först ges en introduktion till det handlingsutrymme som skapar, möjliggör och begränsar invånarnas handlingar.

2.1 Gemensam inställning

De som jag träffat har inte särskilt stor tillit till stat och myndighet, deras familjer utgör deras sociala skyddsnet. Ovissheten inför vattentillgången är ett störningsmoment i deras vardagsrutiner. Vardagslivet är ett sammanhang av andra människor, sociala strukturer, organisationer, regler och institutioner som påverkar människors handlande. Handlingen ger möjlighet att förstå den uttryckta levda verkligheten. För att beskriva en handlingssituation förutsätts en förkunskap om den kontext i vilken handlingen sker (Jackson 1996:19).

Här står inte vattnet till förfogande och inga bra vägar har vi, det är ju jobbigt när någon blir sjuk. Kollektivtrafiken slutar ju någon gång i början av byn. Vi hämtar vårt vatten, men det är ju såklart svårt för dem som inte har något fordon eller hamnar längst bak i kön, det är ju inte fri tillgång så att säga. Egen brunn? Nej, det finns lagar mot det. Det är lugnt, gött och fridfullt i samhället. Luften är frisk, vi har vår jord och som tur är kan vi inte säga att familjerna är små direkt (Don Juan).

Det som Don Juan beskriver i citatet ovanför karakteriserar den gemensamma förståelsen av den levda världen – med andra ord deras gemensamma livsvärld, hur invånarna uppfattar och tolkar omgivningen i samhället (Jackson 1996:5). De som

lever i samhället skapar därefter intersubjektiva erfarenheter av hur de tolkar och hanterar vattenbristen i praktiken.

2.2 Att söka mening i en oförutsägbar omgivning

Roger: Dåså, Antonio, vad händer? Vi är nära nu va?

Antonio: Ja, visst är vi det. Äntligen [...]

Ida-Maria: Vilket datum börjar, eehh, börjar vintern?

Doña Rayo: Den 15 maj hoppas vi.

Det är början av april, torrperioden. Det är tyst och i samhället ser jag inte många människor utanför husen. Det är en söndagseftermiddag som jag besöker Doña³ Rayo och Antonio. Doña Rayo städar när vi kommer in och Antonio ligger och vilar. Doña Rayo har väldigt svårt att släppa städningen för att sitta ned och samtala. Det blir förstaeligt att vid just den tiden och vid den platsen är detta en rutin för henne som skapar en struktur i hennes vardag (Giddens 1979:218–219). Hushållet ingår i Doña Rayos livsvärld, det omedvetna betryggandet. Samtalet inleds som ovan med hur långt det är kvar tills det tänkta regnet skall komma. 15 maj, nu på allas läppar i samhället, då de kan börja så, om regnet kommer. Doña Rayo är skeptisk till om regnet kommer falla, förra året var ett dåligt år och de kände av effekterna från klimatförändringarna. Dialogen ovanför signalerar den gemensamma kunskapen (Giddens & Sutton 2014:213–214). Samtalet om vintern. För en utomstående person skulle det inte vara uppenbart vad det är nära till när frågan *vi är nära nu va?* ställs, vi skulle kunna vara på väg någonstans och pratar om att vi har nära till målet. I samhället och kontexten av att det snart är slut på torrperioden handlar samtalet om regnet. Vardagstalet förutsätter en gemensam kunskap och kontext för att förstå underliggande antaganden. Vardagstalet säger oss något om vardagen. Det sker alltid i förhållande till tid och rum (Giddens & Sutton 2014:213–214). Tiden här utvisar sig vara slutet på en väntan och rummet är jordbruket.

För varje år som går blir det torrare och regnperioderna minskar, det är det förändrade klimatet, det är ju naturligt, men det var bättre förr, då kunde vi lita på att vi kunde använda oss av det regnvattnet för städning, tvätt och till jordbruket [...] (Doña Rayo)

Nu fylls vardagen av en evig väntan. Klimatet oroar, de har byggt upp ett liv efter ett klimat som inte längre kan tas för givet, vilket försvårar deras planerade vardag. Alla kan nog känna igen sig i att saker i vardagen tas för givet, men det är inte förrän

³ Doña och Don används till äldre människor och för att visa respekt. Det kan jämföras med engelskans Mrs., lady och Mr., sir. Det kommer att användas i fortsättningen som det benämns i samhället. De andra informanterna nämns vid förnamn.

något förändras som det blir synligt. Det förändrade klimatet kan styra och begränsa människors vardag på liknande vis som för Doña Rayo. Det är först nu när Doña Rayo och Arsenio reflekterar och aktivt märker av att något som de förr tagit för givet inte längre fungerar som det blir synligt att de två perioderna: torr-och regnperioden, skapar en känsla av trygghet och en del av en livsvärld (jmf. Wutich & Brewis 2012:445). Doña Rayo förklarar det som att när det gick att lita på det regnet kompletterade det vatten som de köper från brunnen. Hon kunde utföra alla sina vardagssysslor, som att tvätta och städa, men i dag finns det en viss ovisshet vilket gör att hon har fått förändra rutiner i sin vardag.

Vi fick ju flytta, för oss har det alltid varit naturliga att hämta vår mat från gården och att få vara i närheten av den, så var det för mig när jag var ung pappa arbetade på gården och mor tog hand om oss barn och hushållet, det kanske verkar konstigt att vi flyttade därifrån men hur skulle vi annars få mat? (Doña Rayo)

På gården där jag möter Doña Rayo och Antonio har de bott i nio år. Innan bodde de i den sektor som har rörledning för vattentillförsel. Jordbruket illustreras som en naturlig del i deras vardag (Jackson 1996:19); det de äter är det som de skördat från sin egen gård. Doña Rayo och Antonio skulle ha kunnat bo kvar i den delen av byn som har vattentillförsel men berättar att det är här, nära till sitt jordbruk som de vill bo, det är här de känner sig hemma. Jag fortsätter nedåt i byn genom deras jordbruk där Antonio utför en mängd naturliga bevattningspraktiker som möjliggör att hans grödor kan överleva torrperioden. Jag är på väg att besöka Arsenio, son till Doña Rayo och Antonio.

Arsenio: Min fru och mina barn har inte valt att bo här. Det är jag. Det är klart, det finns fördelar och nackdelar...

Ida-Maria: Kanske dum fråga, men visste ni om förutsättningarna innan ni flyttade?

Arsenio: Visst visste vi det. Det är samma by och vi vet om vilka problem som existerar på höjden, jag har mina föräldrar som bor högre upp och är värst drabbade av problematiken, men, men, det var inget vi tog ställning, eller det var inget jag tog ställning till innan vi flyttade. Men det är ju därför man jobbar så att man kan köpa sig något eget, bygga sitt eget hus med sin egen familj, förstår du mig?

Arsenio har under hela sin uppväxt hjälpt sin far på jordbruket och fått växa in i rollen som egen lantbrukare eller infogats i en livsvärld. I vardagen är det en reflekterad självklarhet att barnen redan i tidig ålder involveras i jordbrukssysslorna. Jordbruket har alltid varit en del av Arsenios vardag. Tidigare har han jobbat på haciendor för att sedan kunna köpa sig en jordplätt att odla på och bygga sitt eget hus på. Innan Arsenio och hans familj flyttade arbetade Arsenio på en gård utanför samhället. Till denna gård fanns ingen transport. De bodde då i början av byn, och

gården låg i den andra riktningen. Arsenio promenerade två timmar enkel väg för att arbeta en heldag och promenerade sedan två timmar tillbaka på den obelysta och närmast obefintliga vägen. På det viset har de det bättre nu och de har sin egen jord för självförsörjning. Närheten till naturen och livsmedelsförsörjningen ger Arsenio en trygghet. Vidare har hans minnen från hans barndom inom jordbruket gett honom kunskaper och är en viktig del i att skapa mening i hans vardag, det vill säga hans livsvärld. Här går det att förstå varför Arsenio valde att flytta ifrån service och vattentillgång men till jordbruket och möjligheten att få större makt att påverka sitt liv än tidigare.

Arsenio och jag fortsätter samtala om varför han flyttade. Han berättar tillslut att det handlar om att få vara sin egen, att få bestämma över sig själv. Han ville inte fortsätta jobba åt andra och promenera flera timmar varje dag – han avslutar med *det har alltid handlat om att skaffa sig sitt eget*. Arsenio likt sina föräldrar ser jordbruket som en oreflekterad självklarhet i sin vardag, att han en dag skulle skaffa sig sitt eget jordbruk har alltid varit en självklarhet, praktiskt medvetande, att sedan förklara och reflektera att det handlar om att vara sin egen gör att Arsenio sätter ord på handlingar, det diskursivt medvetna (Giddens 1979:5). För Arsenio handlar vattenbristen om att hantera det som redan är givet, det som han fick lära sig att hantera under sin uppväxt, det *naturliga* som under Arsenios liv har varit en bristande tillgång till vatten.

Jag går inte utanför hemmet om jag är smutsig eller har smutsiga kläder. Barnen går inte till skolan om vi inte tvättat uniformerna eller så, det känns inte så roligt förstås och det är ju svårt med barnen, att hålla dem friska, de har ju inte utvecklat det immunförsvar som vuxna, nu när vi bor här uppe har vi längre till sjukvård också, det är ju en kedja, vi måste ju samla vatten i dem där kärnen, men det bildas ju myggbon och vi blir sjuka, det är väl det som är svårt då, att vara utan elektricitet kan jag vara men vatten påverkar så många olika faktorer i livet [...] (Arsenio).

Arsenios två barn går i skolan. Att barnen ibland inte kan gå till skolan benämner Arsenio som det svåraste. Även om han och hans fru alltid sätter barnen i första hand räcker det inte alltid till. Om barnen skulle behöva gå till skolan utan att ha blivit tvättade så får de utstå mycket fula ord som kan sätta sina spår i deras psyke i framtiden, menar Arsenio. Arsenio påpekar att det alltid är svårigheter med att hålla barnen friska. De som bor på höjden och inte har tillgång till vatten har inte lika stort immunförsvar. Det är ofta de inte diskar, utan äter på samma tallrikar flera gånger, och gör toalettbesök, men utan att utföra den hygieniska biten. Det är en del av vardagen att tänka på vad vattnet kan användas till och att inte slösa, vilket ge-

nomlyser hur Arsenio och de övriga byborna betar sig i förhållande till vatten. Exempelvis dricker de läsk istället för vatten för att på så vis spara på sina vattenresurser.

Det är tur vi har våra föräldrar, förvisso slåss mina föräldrar mot vattenbristen mer än jag, men de har i alla fall erfarenheten av att ha barn, sen har vi ju min frus familj nere i byn, där de har rörledning, det går ändå helt okej [...]

En livsvärld i kris, skulle Jackson påstå. Det handlar om att överleva vardagen, och att tackla sådant som vi möjligtvis inte har någon kunskap om. Vidare handlar det även om hur människan förhåller sig till den sociala och materiella värld som hen befinner sig i (Jackson 1979:45). Informanter samtalar om vattenbristen i sin vardag. Invånarna är vana att leva under de förutsättningar som de gör, men det handlar ständigt om att finna tillvägagångssätt för att hantera och förbättra situationen. Doña Rayo, Antonio och Arsenio vet alla hur det är att leva i en omgivning där tillgång till vatten är knapp. Det som skiljer Arsenio från hans föräldrar är den nya livserfarenheten av att ta hand om inte enbart sig själv och sin gård i förhållande till vattenbristen utan även sina barn.

Ida-Maria: Men, Nayiri. Jag förstår inte... Hur kan dina kläder alltid vara så rena och jag, jag blir smutsig efter en timma.

Nayiri: Sedan barn har vi fått lära oss hur mycket vi kan använda och till vad. Jag vet till exempel hur mycket vatten som går åt till att koka bönor, av vilket gör det enkelt att äta bönor varje dag.

Arsenio är inte ensam om att ha fötts in i en värld med vattenbrist. En sen söndag eftermiddag besöker jag Nayiri i hennes barnrum hos föräldrarna i San Isidro De Bola, med latinorytmerna i bakgrunden ber jag om att få komma in och prata lite. Nayiri har fått lära sig att respektera vattnet som en resurs som de inte kan ta för givet. När hon var liten fick hon lära sig att tvätta sina kläder med minsta möjliga tillgång till vatten. För Nayiri är vattenbrist det naturliga och även hennes livsvärld. Hon har från födseln byggt upp kunskaper för att kunna hantera en sådan omgivning (Jackson 1996:5). För Nayiri och den resterande delen av lokalbefolkningen i San Isidro De Bolas är vattenbrist en företeelse i dess vardag som de ständigt måste ta i beaktande. De som föds in i en sådan livsvärld får ta del av de äldres livserfarenheter och dra lärdom av deras kunskaper för att hantera situationen kring vattnet. Nayiri har skapat sig vanor och rutiner i förhållande till den vattenmängd som hon och hennes familj har tillgång till. Hon flyttade till staden där hon upplevde störande buller och instängdhet.

...Men att bo såhär, det skulle jag välja framför allt annat, lugnet, friheten, jag kan sova med dörren öppen, det är annat än i stan (Nayiri).

2.3 Lokala praktiker

Beyond the challenges posed by seasonality and aridity, climate change is anticipated to worsen water insecurity in some areas of the world (Vörösmarty 2000, 2010). Yet studies in settings as diverse as Brazil (Finan & Nelson 2001) and Burkina Faso (West et.al. 2008) demonstrate that communities can adapt to adverse climate changes (i.e., declining rainfall and increasing drought) by redesigning agricultural system and diversifying livelihood strategies (Wutich & Brewis 2014:445)

Citatet ovanför är ett utdrag från en artikel om mat och vattensäkerhet och ger exempel på två geografiska områden där människor har anpassat och utvecklat sitt levebröd i förhållande till klimatförändringarna. Det är dock viktigt att påpeka att graden av och förmågan till anpassning beror på ett antal kontextuella faktorer, bland annat variationen av försörjningsmöjligheter och tillgången till ett stort och stödande sociala nätverk. I Brasilien erhåller dessutom merparten av de fattigaste hushållen ett visst ekonomiskt stöd som gör dem mindre sårbara. Här nedan svarar av mina informanter på hur de anpassar sig dels till klimatförändringar men också hur de försöker finna alternativa vägar till inkomst. Doña Carmen är en kvinna med pondus. Hon är av den äldre generationen, men har energi som en 20-åring säger de andra lokalinvånarna. Jag träffar henne tillsammans med Doña Brenda och Doña Melida på en parkbänk utanför hennes jordbruk.

Dagligen kämpade vi, vi skrev namnlistor, en del av oss åkte in till staden och huvudkontoret men ingenting hände (Doña Carmen)

De tre kvinnorna samtalar om förmågan att hantera händelser i vardagen, och att försöka lösa oväntade situationer som uppstår. Doña Carmen tror att invånarna i samhället förhåller sig till att det inte finns någon kämpaglöd bland lokalbefolkningen och att staten inte är intresserad av att ta ansvar situationer som uppstår är exempelvis att invånarna i samhället inte organiserar sig för att försöka skapa förändring eller påverka de människor som styr över förvaltning och distribution. Invånarna måste själva utföra handlingar för att anpassa sig till situationen. Det har skett försök att ta upp problematiken till en högre nivå i samhällshierarkin, men erfarenheten av att förändring uteblir är stark då problematiken alltid funnits och fortfarande finns. Doña Carmen berättar i citatet ovan har lokalinvånarna tidigare försökt organisera sig för att distributionen av vattnet skall förbättrats, de har exempelvis farit in till Encanal och försökt att prata med dem om att det är många som

lider av vattenbrist i samhället. De har också försökt att få någon person i samhället att agera landsbygdsutvecklare men det har inte gett några resultat. Lokalinvånarna är överens om att det skulle vara slöseri med tid att organisera sig och kämpa för att någon annan än de själva skulle ta ansvar. Av denna erfarenhet skapas istället anpassningsstrategier till den rådande vattenbristen i de flesta hushållen. Erfarenheter är något som ständigt kan förändras om man hamnar i samma situation flera gånger men får olika erfarenheter av situationen, och de påverkar hur människor handlar (Jackson 1999:5). Här talar kvinnorna om hur de tidigare försökt att kämpa och hysa hopp om att en förändring av situationen ska ske. Vilket kan betyda att det funnits erfarenheter som fått dem att kämpa men av den nya erfarenheten skapas det en uppgivenhet inför att invånarna själva kan påverka distributionen av vattnet. Upplevelsen av att stat och myndigheter inte gav något gensvar har nu skapat en ny kunskap som bidragit till att människor lägger sin energi på att överleva vardagen. Det framgår också av de flesta intervjuerna att de inte förväntar sig ett stort kommunalt/statligt ansvar. *[S]ka det bli någon förändring är det vi i byn som får se till att agera*, säger Doña Melida, vilket också uttrycks som en självklarhet.

Lokalinvånarna är överens om att det inte är de som ansvarar för att lösa vattenbristen i samhället, men när de inte sett bevis på att kommunen/staten tar sitt ansvar svarar de på detta genom att hitta egna lösningar som praktiker och strategier för att få vardagslivet att fungera. Generellt betonar de flesta att de måste ordna saker själva. Jag frågar kvinnorna hur och de berättar att det handlar om att finna alternativa inkomstkällor som inte är vattenberoende. Det är många av lokalinvånarna som säljer lena⁴, kör vattenkärl och några har öppnat en liten kommersiell handel vilket är alternativa inkomstkällor.

Ida-Maria: Får jag gå ner och kolla på jordbruket?

Doña Carmen: Ja, självklart får du det, men där finns ingenting att se nu [...]

Jag tackar kvinnorna för att de ville prata med mig och promenerar ned mot jordbruket. På vägen träffar jag Doña Carmens son Chico. Chico är sprudlande av energi och jag ber honom berätta hur han möter utmaningarna inom jordbruket på grund av vattenbristen. *Det är ändå relativt grönt*, säger jag.

Ja, det är klart. Men såhär var det inte när vi började. Det fanns ingenting. Det var bara att bygga upp från noll. Nu är jorden fertil och vi kan hålla den i schack under torrperiod (Chico)

⁴ Lena är ved som används för uppvärmning och matlagning

Chico, samhällets kreatör. Han praktiserar allt han kan i sitt jordbruk med den lilla ekonomiska budget han har. Chico representerar en outtalad kännedom om vilka föreställningar det finns i byn, *att vara bonde utan vatten, det är bara att hantera* säger han som att det vore givet. Det finns något meningsskapande i alla dessa praktiker som Chico utför. Han får vara lantbrukare och spendera hela sina dagar på bruket, och det syns att det är en passion och livsstil för honom. Det är också så det går att förstå de praktiker som följer nedan:

Den första, *Cosecha de agua*, betyder skörd av vatten. De samlar upp och använder det regnvattnet som bevattning till sina grödor. Det är en praxis som minskar utnyttjandet av grundvattnet. Bönderna kan börja så innan första såtid och förebygger för uteblivet regn. Vattenskörden förser grödorna med fukt och vatten, vilket förebygger eventuella sjukdomar hos grödorna. *Hoyo*, är en praktik som påminner om skörd av vatten. Skillnaden är att den utgörs i närheten av väg i syfte att bevara den vid överflöd av regn. Majoriteten av de bönder som har gård i anslutning till vägen bygger kanaler från vägen till sina jordbruk. *Att uppfinna naturliga bevattningssystem är en del, en del av vardagen, livet* säger Chico.

För att förebygga sjukdomar hos odlingarna hänger Chico upp plastflaskor med vätska som djur och insekter dras till, istället för att attackera plantorna. Denna praktik, i kombination med att skydda växterna med plastpåsar, gör att insekter och sjukdomar hos grödorna till viss del undviks. För att se till att plantorna kan överleva under torrperioden ser Chico även till att hans grödor får skugga. Detta har gjort så att plantorna kan stå emot den starka solstrålningen under torrperioden. Chico representerar också hur invånarna tar fasta vid att kontrollera sin vardag. Den gemensamma vardagen är jordbruket. Jordbruket behöver vatten, och genom Chicots upprepade handlingar skapar han hopp är gruppen jordbrukare i byn genom att visa att det går att ha ett grönt jordbruk under torrperioden. Det är till Chico övriga invånare hänvisar mig när jag undrar hur jordbruket fungerar under torrperioden.

Det fick jag lära sig som grabb, när jag var ung var jag med pappa i jordbruket och såg hur han slet för att alltid försöka hitta på nya strategier för ökad skörd eller hantering av välmående grödor, men det gäller att våga och vara kreativ och alla har inte den möjligheten (Chico).

Som de flesta i samhället hjälpte Chico sin far i jordbruket redan i tidig ålder. Chico fick inte möjlighet att studera, men det han gör i dag är hans passion och han är ständigt på jakt efter att förbättra och förändra. Människor planerar för framtiden och utvecklar strategier och praktiker. Handlingar har därmed alltid en avsikt och en mening, vilket kan vara reflekterat såväl som oreflekterat. Det intressanta är vad

som är resultatet av en handling (Inglis 2012), vilket i detta sammanhang är resultatet av jordbruk som trotsar vattenbristen. Meningen kan utläsas i att jordbruket är en del av Chicos liv som han tar för givet och likväl som för Antonio, Doña Rayo och Arsenio så skapar det mening i hur han varje dag kämpar mot vattenbristen och icke-fungerande förvaltning av vattenresurserna som begränsar honom. En känsla av att inte riktigt kunna lita på omgivningen eller kunna hantera olika hot och faror är känslor som hör samman med upplevelsen av ontologisk otrygghet⁵ (Giddens 1991) vilket i Chicos fall är osäkerheten han känner för det förändrade klimatet och hur det påverkar hans enda källa till försörjning. Det Chico visar är hans svar på hur han praktiskt ska svara på klimatet och hoten det medför, och han erkänner:

[...] [D]et är utmanande, det är svårt, ibland misslyckas jag, men ibland lyckas jag och då blir jag lycklig, jag kan inte ändra klimatet, men jag kan försöka anpassa jordbruket till omgivningen, ibland blir jag sur och tänker ge upp jag kan inte styra det naturliga, men så kommer de där stunderna där jag lyckas, jag blir återigen stolt och inser att jag måste våga testa, vad skulle jag annars göra? [...] (Chico).

2.4 Att vänta på vattnet

Det är måndag eftermiddag och jag skall åka och hälsa på hos familjen Baquedano som bor i det sista huset i byn som har rörledning med tillförsel av vatten. Detta betyder att de får vatten ur kranen under en timme varannan dag. Det här är dock inte en säkerhet utan mer ett *kanske det kommer*, säger Humberta. På alla håll och kanter finns det kärl: bunkar, plastflaskor, alla olika typer av förvaring som kan samla vatten, och dessa är fyllda upp till toppen.

Ida-Maria: Varför samlar ni vatten, eller alltså, varför så många kärl, ni har väl rörledning?

Humberta: Jamen visst, men det betyder inte att vi har rinnande vatten. Ibland kommer vattnet, ibland kommer det inte, det är en ständig överraskning, haha. Vi har ju inte alltid haft rörledning. När jag flyttade hit bodde jag i ett hus högre upp, där fanns inte rörledning.

⁵ Ontologisk trygghet syftar till känslan av trygghet i tillvaron eller, tilliten till att den sociala och fysiska omgivningen (personer och ting) samt den egna identiteten fortsätta vara konstanta. Ontologisk otrygghet hör samman med känslan av att inte riktigt kunna hantera olika hot och faror, att inte kunna lita på sin omgivning (Giddens 1991), här används det för att beskriva en känsla av ständig osäkerhet till den fysiska omgivningen (klimatet) och den ovisslet i vilken kvantitet av vattentillgång de har från dag till dag.

Hur kommer det sig att alltid samla vatten kan grunda sig i det praktiskt medvetna? Det praktiskt medvetna är alla de handlingar människor utför utan att medvetet reflektera över dem. De utgörs ofta av rutinartade handlingar från minnen och kunskaper och kommer till uttryck i hur människor i det vardagliga livet hanterar olika situationer (Giddens 1979:345). Ett minne lokalinvånarna delar kommer från en period under 2008 – 2011, då brunnen i samhället var uttorkad på grund av klimatet och ingen tog ansvar för underhållet av den. Det var en svår period, särskilt under regnperioden. Tankbilarna med vatten kunde inte ta sig fram på vägarna då de hade förstörts av de stora vattenmängderna. Detta är ytterligare något som lokalbefolkningen i San Isidro De bolas och andra avlägsna platser slåss emot (jmf. Finan & Nelson 2001). Humberta reflekterar över varför hon samlar vatten, och hennes diskursiva medvetande aktiveras genom att hon förklarar för mig och identifierar hur det kommer sig att hon faktiskt samlar vatten på rutin.

Ida-Maria: Humberta, hur ser en vanlig dag ut?

Humberta: Men varför ska jag berätta det, det kommer att tråka ut dig? Här händer inte mycket på en dag [...] mitt liv är vad det är, det är vad du ser.

De som i samhället har en vattenkran och rörledning har för vana av att den alltid skall vara öppen ifall vattnet kommer. Det förekommer inte att någon meddelar när ventilerna slås på. Humberta beskriver hur stor del av hennes dag som går åt till att vänta på vattnet. Att samla vatten och att vänta på vattnet är två generella, rutinartade företeelser i samhället. Det handlar om minnen, kunskap och rädslor. Att inte kunna lita på sin omgivning och rubbade rutiner hänger samman med ontologisk otrygghet. Humberta och de andra invånarna lever i ovisshet. *Kommer vattnet, kommer det inte, vad gör jag om det inte kommer, kommer jag kunna tvätta i dag, kommer jag kunna laga mat?* är frågor som Humberta tar upp och brottas med dagligen. Ovissheten av att aldrig veta när vattnet kommer att komma och hur mycket Humberta och hennes familj kan använda beskrivs här i en känsla av ontologisk trygghet. Visserligen skapar Humberta rutiner men de rubbas också gång på gång av den förändrande vattentillgången. Att alltid samla vatten handlar om att ifall morgondagen inte erbjuder vatten så har hon uppbackning. Valen att inte använda vatten i onödan och att alltid vänta är val Humberta gör för att återupprätta en ontologisk trygghet. Hon skapar en struktur av sitt vardagsliv som i hennes mening är händelselös men som kan ses som meningsskapande (Giddens 1979; Jackson 1999).

Ibland kommer vattnet på nätterna och då gäller det att kranen är på men jag måste också vara på plats för att samla upp vattnet i kärl, annars kan det ju blir översvämning (Humberta).

De som inte har tillgång till rörledning upplever inte samma begränsning som de som måste vänta på vattnet i kranen, eftersom de köper vatten i kärl. Däremot händer det att när de skall hämta vatten vid brunnen så kan de bli nekade, och de som har

rörledning prioriteras före dem. Detta kommer att diskuteras vidare i nästkommande del.

3 Sociala kategorier

Att belysa ojämlikhet

I detta kapitel anläggs inledningsvis ett genusperspektiv för att få syn på hur normer och föreställningar är en bidragande faktor till skillnader av hur kvinnor och män påverkas av vattenbristen. Arbetsfördelningen mellan män och kvinnor, yrkestillhörighet samt boplats, är faktorer som skapar en ojämlikhet i förhållande till vattenbristen både vad gäller hur människor påverkas men också hur vissa människor lägger beslag på vattenresurserna. Sektionen beskriver hur olika grupper i samhället påverkas och hur effekterna upprätthålls genom att också ta hjälp av begreppet social skiktning. De flesta människor tillskrivs medlemskap i en social grupp när de förväntas ha något gemensamt, en individ kan tillhöra flera grupper samtidigt som till exempel att tillhöra en grupp bönder men samtidigt tillhöra gruppen mödrar.

3.1 Kvinnornas situation

Genusperspektivet har uppmärksamrats när det med tydlighet har framträtt i materialet. Doña Rayo och Antonio som introducerades i det inledande kapitlet beskriver nedan en vanlig dag. Deras beskrivning är talande för hur arbetsuppdelningen är en bidragande faktor till varför kvinnorna i högre grad påverkas av vattenbrist än männen.

Ida-Maria: Aha, Doña Rayo, hur ser en vanlig dag ut för dig?

Doña Rayo: Ja-a du, jag vaknar klockan 04.30 och sätter bönorma i vatten, om jag nu skulle ha glömt det dagen innan. Sedan går jag ut för att städa gården. Därefter tar jag mig an bönorma. Nu är alla barnen utflugna så jag behöver inte tänka på att bada dem och följa dem till skolan. Förvisso har jag barnbarn. Därefter gör jag iordning frukosten och tar mig återigen an bönorma. Det är lite trix med bönorma, jag ska lära dig en dag. Under förmiddagen måste jag hålla mig hemma för att vakta maten på spisen. Är det en dag som vi har vatten till övers städar jag inomhus med vatten, annars sopar jag bara. Är

det en dag min man hämtat vatten eller någon annan kommer förbi med vatten sorterar jag vattnet efter användningsområde.

Ida-Maria: Hur då, kan du förklara för mig?

Doña Rayo: Jo, det kan jag [...] Det är viktigt att vi fördelar vattnet. Det är viktigt att separera vattnet som är för att dricka, för att laga mat och för att tvätta kläder. Fast tvätta kläder gör vi ju nästan aldrig här.

Ida-Maria: Jaha, och sen då?

Doña Rayo: Ja, efter lunchtid tar jag mig an kvällsmaten. Ibland gör jag friterad matbanan, annars blir det *gallo pinto* (ris blandat med bönor). Är det en söndag så åker jag till kyrkan men det beror på om jag kan åka med någon, det blir inte så ofta längre. Annars så går dagarna, jag spenderar de här i huset. När min man kommer hem från arbetet lyssnar vi på radio eller pratar om familjeproblem, som den ekonomiska situationen [...] På kvällen dricker jag mitt kvällskaffe och tittar på tv-noveller.

Doña Rayo blir genom sitt arbete bunden till hemmet medan Antonio oftare är i rörelse. Hans arbete vid gården gör honom inte begränsad till att hålla sig hemma. Effekten av den skilda arbetsfördelningen underlättar därmed för mannens sociala rörlighet. Under säsong är det han som söker arbete utanför gården, han har möjlighet att skapa sig ett kontaktnät som möjliggör för andra arbeten och har därmed möjlighet att avancera socialt (Giddens & Sutton 2014:310).

Att kvinnor har huvudansvar för hushåll och familj är en norm som förekommer i många kulturer. Dessa normer är socialt konstruerade och bygger på förväntningar som olika grupper i samhället har på varandra. Roller och identiteter uppstår och formuleras i relation till andra. Att bryta normer kan i en del fall leda till social stigmatisering (Hylland–Eriksen 2000; Mohanty 2007). Ur berättelserna från mina informanter bekräftas denna norm, även om varken männen eller kvinnorna tillsammans reflekterar över det som det kanske skulle göras i en västerländsk kultur. Där det är viktigt att främja den jämlika arbetsfördelningen, att män och kvinnor skall utföra samma arbete samt att kvinnor ska ha lika stor del i den offentliga sektorn som män. Lönearbete är det västerländska hegemoniska sättet att organisera produktion och reproduktion (Kulick 1987:8–9; Mohanty 2007). För att förstå genusstrukturen bör vi också förstå i vilket socialt övergripande sammanhang den ingår i (ibid.). I Nicaragua är den tydliga arbetsfördelningen mellan kvinnor och män norm. Hushållsarbete anses som det självklara för en kvinna i det här lokala samhället. Det är en självklarhet som härstammar från ”så här har vi ju alltid gjort”. Kvinnorna liksom männen känner en stolthet över sina dagliga arbetsuppgifter. Däremot bekräftar deras historier ett mönster av skillnader i hur de påverkas av vattenbristen som till viss del kan förstås genom arbetsfördelningen. Många av kvinnorna berättar dessutom att de ofta upplever en stor stress på grund av att de har ansvar för att sköta hela

hushållet: försörja familjen med mat, och hålla barnen och huset rent. De sistnämnda sysslorna är omöjliga att utföra utan tillgång till vatten vilket ökar deras stress, eftersom de inte kan veta om vattnet kommer att räcka till.

Ida-Maria: Är ni med och hämtar vatten vid brunnen?

Doña Gladis: Nä-ä, det skulle inte gå, vem skulle då passa börnorna, riset? Nej, det skulle vara opraktiskt, det är alldeles för mycket jobb här hemma och min man skulle inte kunna laga mat eller tvätta.

Om inte jag tar hand om hushållet och barnen så får vi ingen mat på bordet och våra barn skulle vara ständigt sjuka av hygieniska skäl (Doña Brenda).

Det är kvinnorna som förvaltar vattnet. Samtidigt är det kvinnorna som på grund av sin sociala roll får bära de negativa effekterna av vattenbristen. De har inte samma möjlighet att strunta i den dagliga kampen för att få tag i vatten. Männens förväntas hämta vatten och kvinnan bestämmer vad vattnet skall användas till. Doña Gladis berättar att det av praktiska skäl inte skulle vara lönt att de deltog i själva hämtandet av vatten. Vidare talar hon också om hur opraktiskt det skulle vara om mannen skulle ha ansvar för hushållet, och att de förmodligen inte skulle klara av arbetsuppgifterna inom hushållet.

Humberta bor till skillnad från de andra kvinnorna i en sektor där rörledning finns, men berättar att hennes dag är fylld av väntan vid vattenkranen.

Jag trodde inte vi skulle klara oss [...] jag lämnade min man och flyttade hit med fem barn. Men jag kände ingen, ingen, vad kan jag göra tänkte jag? Jag började baka tortillas och sålde på gatan, det kunde jag, och helt otroligt!, folk kunde komma från stan för att köpa tortillas vet du, då träffade jag en man som gav mig ett jobb inne i stan. Det gjorde att mina barn kunde gå i skolan [...] (Humberta)

Humberta ändrade sin sociala position genom att hon besatt unika färdigheter. Hon såg till att med sina marginella ekonomiska kapital skapa en småskalig kommersiell service, att göra och sälja väldigt goda tortillas. Hon skapade sig ett symboliskt kapital som möjliggjorde andra typer av arbete, och ökade på så vis sin sociala rörlighet. Även om Humbertas sociala position har förändrats så är hennes rörlighet begränsad i dag. *[J]ag känner mig nöjd med tillvaron, jag har det jag behöver*, säger hon avslutningsvis. I dag är Humberta byns mest kända kioskägare och arbetar som *ama de casa*⁶ i sitt eget hushåll. Även om kvinnorna blir begränsade i form av arbetsuppdelningen och i relation till rådande vattenbrist är det tveksamt om detta enbart handlar om upprättande av normer. Eller om det handlar om en oförändrad

⁶ Ama de casa – husets kärlek. Arbete med hushållsaktiviteter: tvätt, omhändertagande av barn, städning, matlagning. Obetalt arbete.

stabil struktur eller om det också är så att hushållet är en del av kvinnornas oas där de inte behöver reflektera över sina handlingar hela tiden och där de kan känna sig trygga, med andra ord en synnerligen viktig del av deras livsvärldar (Jackson 1996:2-9).

Jämlikhet inom en social relation sägs uppnås när båda parter har likvärdig kontroll över resurserna. Det skall då tilläggas att resurser kan ses som både immateriella och materiella (Edling & Liljeros 2016:12). Doña Rayo, Doña Gladis och Humberta talar alla tre om hur deras dagliga arbete enbart skulle kunna utföras av dem och vilken vikt de har inom relationen. För att ha en hög social status som kvinna i samhället måste man vara en god ama de casa; vilket innebär att uppfylla de krav och förväntningar som ställs av omgivningen på att man ska sköta hushållet. För att kunna upprätthålla denna status måste kvinnorna befinna sig hemma och utföra hushållssysslor, vilket bidrar till att begränsa deras rörlighet.(se Edling & Liljeros 2016:12–13). Trots detta utesluter det inte att den begränsade rörligheten och arbetsfördelningen är problematisk, samt att den gör att det inte är möjligt för kvinnan att ha en egen inkomst.

Ida-Maria: Juanita, hur upplever du att den bristande tillgången [till vatten] drabbar dig?

Juanita: Ja, eftersom jag har ansvar för mitt barn påverkar det mig [...] fäderna i samhället lämnar aldrig barnen till skolan, hämtar aldrig barnen, tvättar aldrig barnen, de går inte på föräldramöten, det är vi, kvinnorna. Det är jag som får leva med skammen om jag tvingas lämna mitt barn smutsigt till skolan.

Betydelsen av moderskap är odiskutabel – att vara moder uppfattas som en central identitet för en kvinna i byn. Det kan jämföras med hur Ortner (1974) menar att kvinnan identifieras med naturen då hon föder barn och ammar, vilket då skulle bidra till en underordnad social och kulturell position för kvinnan. En uppfattning som Juanita menar finns i byn är att det är oansvarsfullt inför framtiden att enbart ha ett barn. Detta framhävs genom frågor som: Vem som skall ta hand om henne när hon blir gammal? Vem ska hjälpa henne med hanteringen av vatten om hon varken har man eller flertalet barn? Det finns föreställningar om att fler antal barn betyder att du anses som ansvarsfull kvinna i samhället och kan då istället bidra till ett gott anseende än en underordnad position.

Juanita lyfter orättvisan att kvinnan ska behöva uppleva skam när familjen lämnar sina barn på skolan eller när de väljer att inte lämna sina barn på grund av utebliven renhållning. Då tisslas och tasslas det om den oansvarsfulla kvinnan medan det inte reflekteras över att de är två som har ansvar för barnet. Juanitas berättelse kan jämföras med vad Percivall beskriver om ett litet samhälle i södra Frankrike där det

sociala anseendet bedöms utifrån hushåll och hushållning, och där samtalet i samhället handlar om hur hushållet tas om hand (Percivall 2000:98–99).

... [J]a, jag har ju flyttat, förut hade vi rörledning vet du, när jag bodde med min man, jag har ju varit ama de casa, men jag ville, det funkade inte för mig, men ja det får jag ju höra, att jag inte tar ansvar och sånt för vad jag kanske borde [...] (Juanita).

Juanitas berättelse beskriver hur de som kvinnor betygssätts utifrån hur kvinnorna utför de tillskrivna arbetsuppgifterna. Hon berättar också att om arbetsuppgifterna bedöms som sämre utförda så får det konsekvenser som exempelvis exkludering eller att det *hablar detras de la espalda* som Juanita säger och skakar på huvudet (det skulle översättas till att någon talar bakom ryggen om någon). Effekterna av att aldrig veta när vattnet kommer låser kvinnorna till hemmet genom att det är deras ansvar att vänta på och fördela vattnet. Det är det som denna del belyst, nämligen att handlingsutrymmet begränsas utifrån de skilda arbetsförhållandena och den ansvarsfördelning som förekommer mellan man och kvinna i relation till vattnet.

3.2 Ojämn fördelning av vattenresurserna

Den grundläggande definitionen av ett jämlikt samhälle är när alla oavsett tillhörighet har samma tillgång till samma resurser (Edling & Liljeros 2016:9–13). Här används ojämlikhet för att beskriva skillnader i fråga om vattentillgång. För att beskriva hur det ser ut i lokalsamhället San Isidro De Bolas används här begreppet social skiktning. Sociala skikt kan beskrivas som en triangel, där de mest privilegierade hamnar högst upp och de minst privilegierade längst ner. San Isidro De Bolas är indelat i olika sociala skikt, baserade på att den plats där man bor och vilken yrkestillhörighet och utkomst man har. Dessa faktorer påverkar även vilken tillgång till vatten som man har. De som står längst ned på samhällsstegen ekonomiskt och socialt är också de som drabbas hårdast av vattenbristen.

Ja-a, du kan ju ta en runda i byn, haha. Ju längre upp du kommer desto sämre förutsättningar, jag vet inte riktigt vilka samband det har men det ska tilläggas ju närmre staden du kommer har du utbildade människor som också arbetar i staden, det är tätbebyggt och rörledning har dem också, haha. Desto längre vi kommer upp i byn så försvinner all tillgång till service så som kiosk, transport, vatten, här bor de riktiga bönder (Patricia).

3.3 Betydelsen av rörledning

När jag onsdag morgon den femte april skall besöka Doña Chayo är det en arg kvinna jag möter. Hon kan knappt sitta still. Vi bestämmer ändå att vi ska slå oss ner och prata lite. Hon inleder med en skarp ton:

Doña Chayo: Jaha, vilken problematik vill du att jag börjar med, för här förstår du, här har vi mycket problem.

Ida-Maria: Ja, jag skulle vilja prata om vattenbristen [...]

Anledningen till att Doña Chayo uttrycker ilska är för att på förmiddagen har det varit ett möte nere i byn angående hur de ska hantera problematiken med dem som köper kärl. De som tvingas köpa kärl var inte inbjudna. De som var inbjudna till mötet var de som har tillgång till vatten samt de som har politiskt inflytande. De ville fatta ett beslut att de som tvingas köpa kärl med vatten endast skall få köpa två kärl per kärra varannan dag. Den del av lokalbefolkningen som tvingas köpa kärl med vatten i dag betalar lika mycket per kärl som de som har tillgång till rörledning betalar för sitt vatten per månad.

[...] Jag blir så arg, de tar beslut ovanför våra huvuden, hur kan de som har tillgång till vatten dygnet runt ta ett beslut som rör oss som inte har någonting? Är det för att dem jobbar inne i stan eller? Är det inte nog med att vi betalar för mycket? (Doña Chayo)

De som inte har tillgång till rörledning är de som i högsta grad är drabbade av vattenbristen. Trots detta får gruppen inte vara med och ta beslut kring frågan vilken kvantitet de skall få ha tillgång till. Människor med samma tillskrivna sociala status, med liknande erfarenheter, intressen och dylikt umgås gärna med varandra (Edling & Liljeros 2016:21). Tillsynes verkar det finnas ett samband med hur distribution av vatten och tillgång till vatten ser ut samt hur den sociala skiktningen upprätthålls, de som bor på höjden umgås med de som bor på höjden, bönderna umgås med varandra och de som är ägare till de stora jordbruken är det ingen av mina informanter som känner till vid namn.

[...] [J]ag har sett att det är ett hus i byn, de har skaffat sig en tank på gården, de bor visserligen längre ned i byn och har rörledning, men en tank, tänk vad det skulle underlätta, men det kostar, dem är inte billiga dem där tankarna, så det är inte ett alternativ. Dem har ju pengar förstås, det är som dem där som har skaffat sig privata brunnar, det gör en inte utan att vara rik [...] (Don Eugenio).

Don Eugenio är en av de lokalinånare som bor på höjden och inte har rörledning. När jag träffar Eugenio är han dels upprörd över den förflyttade brunnen då det

bidrog till att de som redan har de sämsta förutsättningarna i byn (de som inte har rörledning) fick ännu sämre förutsättningar genom att det blir längre att åka för att köpa kärl. Vi pratar om olika lösningar och han berättar då att skaffa tankar vid gården skulle vara en lösning då de inte skulle behöva fara lika ofta för att köpa kärlet vilket skulle bli billigare eftersom frakten kostar för dem, men det är likväl inte ett alternativ då tankarna är alldeles för dyra. Han anmärker här betydelsen av rörledning, de som har rörledning betalar 80 cordobas⁷ i månaden medan de som inte har rörledning betalar 1400 cordobas i månaden men för en mindre mängd vatten.

3.4 "Vi och de"

En vecka senare besöker jag en familj som kan ge mig generella uppgifter om lokalsamhället. Patricia en av den kommunala skolan i samhällets lärare är en bastant kvinna som pratar högt och snabbt. Hon belyser några av orättvisorna i följande citat:

Det har skapats ett vi och dem kan man säga [...] Det finns ett företag i byn som producerar olja. De använder vårt vatten för dess produktion. Det finns de som använder vatten för bevattning. Det finns de som konstruerat privata brunnar och använder landets vattenresurser utan att betala. Det finns de som har tillgång till vatten dygnet runt samtidigt som en del inte har någonting. Det strider mot den nicaraguanska lagen men vem gör något? (Patricia)

Patricia fortsätter med att berätta om att det finns ett antal storgårdar i samhället som använder bevattningssystem. *Ett par invånare, nämner inga namn, konstruerar egna brunnar "fresas"* [snobbar], säger Patricia och skrattar. Som nämnt i tidigare kapitel finns det vissa saker som strider mot samhällets gemensamma regler varav en av dem är att bevattna sitt jordbruk, och vissa som strider mot landets lagar, till exempel att bygga en egen brunn.

Ida-Maria: Men, hur kan de göra så, eller alltså, vad gör kommunen eller Enacal åt detta?

Patricia: Nej, det är ingen som kontrollerar. Enacal vet om, jag vet inte kanske betalar de [...]

Patricia tar upp en aspekt som är relevant att ta upp i förhållande till de sociala skillnaderna. Hon ger information om de organisationer som finns i byn och vem

⁷ Cordobas är valutan i Nicaragua. 1 Cordoba är cirka 3,34 svenska kronor.

det är invånarna skall prata med om de vill förmedla något till kommunen eller staden. Under rubriken sociala kategorier är det tydligt hur ojämlik resursfördelningen är mellan grupper i samhället. Detta kan bero på informationsmisslyckande. Ingen av övriga informanter känner till att det finns en person i samhället som kan förmedla deras missnöje, och majoriteten har inte tillgång till viktig information som i yttersta grad rör deras välmående.

Genom att människor i samhället dels tar sig friheten att använda resursen till företagsproduktion men också genom att invånare bygger egna brunnar uppstår en skiktning mellan grupper. Handlingarna kan vara medvetna eller omedvetna i relation till andra människor, men oavsett om de är medvetna eller omedvetna upprätthåller de den sociala ojämlikheten mellan grupper i samhället. De människor som utfört dessa handlingar tar för sig mer av vattnet än andra i samhället.

Vi skulle vilja ha ett par grisar, det skulle underlätta för oss. Det är inte som att det är en lag eller skriven regel, mer av en informell regel, så gör en bara inte, vad skulle folk säga? Jag skulle ju inte tycka att det var så bra för samhället om alla gick och skaffa grisar eller bevattna sina jordbruk direkt, det drabbar ju oss alla, det är ju de där storgårdarna, de har ju boskap förstås, vi andra har ju klagat på detta (Arsenio).

Tillskillnad från många andra reflekterar Arsenio över vilka konsekvenser hans agerande skulle ha om alla började bevattna sina jordbruk eller skaffa sig boskap. Då skulle vattnet inte räcka till. Den här typen av moral bidrar till att skapa vissa kollektiva informella överenskommelser om vad man får använda vattnet till. Dessvärre finns det många som struntar i dessa riktlinjer och som därmed bidrar till att urholka samhällets kollektiva moral och tillit.

4 Slutord

Den sista frågan jag ställde innan jag lämnade Managua i januari var: hur överlever Doña Rayo och Antonio? Den frågan kan jag dock ännu inte klart besvara.

Ja, visst har vi problem, vägen är ohållbar, vi har vattenbrist, basservicen lyser med sin frånvaro, vi är fattiga och organiseringen är obefintlig men vi kan ta oss fram på vägen, vi har vatten, vi gör vårt bästa för att skapa en gemensam välfärd, vi överlever och vi har varandra (Arsenio).

Syftet med uppsatsen var att försöka förstå hur invånarna i San Isidro De Bolas hanterar en konstant ontologisk otrygghet, eller, för att citera antropologen Michael Jackson, en livsvärld i kris. Detta gjordes genom frågeställningar rörande vardagslivet och hur invånarnas sociala och ekonomiska tillvaro påverkas av vattenbristen. Den första svårigheten som invånarna är överens handlar om det allt varmare och torrare klimatet och hur det gör vattenbristen än mer påtaglig då stor del av regnvattnet har uteblivit och skapat stora utmaningar inom jordbruket. Konsekvenser som har varit påtagliga är färre skördar och med andra ord mindre inkomst. Bönderna hanterar detta genom att förlita sig på naturliga bevattningssystem men det är en daglig process att tänka ut nya tillvägagångssätt för att anpassa jordbruket. I hushållen hanteras detta genom att samla, återanvända vattnet och hela tiden reflekterar invånarna i hur vattentillgången prioriteras, *vi använder inte vattnet i onödan* som Humberta säger. Det betyder att vattnet används med försiktighet och i första hand för matlagning. Andra uppträdanden som pekats ut i denna uppsats är att aldrig veta när vattnet kommer och om det kommer överhuvudtaget. Detta hanterar invånarna genom att alltid samla vatten när det finns tillgängligt och genom att ständigt bevaka kranarna för att se om och när vattnet släpps på. De sociala konsekvenserna av denna bevakning av kranarna är dock att deras rörelsefrihet begränsas, särskilt för kvinnorna som genom sitt arbete är bundna till hemmet. Renhållning är ett återkommande tema som begränsar invånarnas sociala liv och barnens skolgång. Dels på grund av att de inte alltid kan vara en del av sociala sammanhang, umgås med vänner eller gå på fester på grund av att de inte kunnat tvätta sina kläder eller sina egna

kroppar, dels på grund av att de måste vänta på vattnet. Ifall vattnet kommer, måste de vara på plats i sina hushåll. En av de större utmaningarna som lyfts i resultatet är bristen på tillgångar i form av pengar. Med de små ekonomiska medel som finns arbetar invånarna för att få jordbruk och hushåll att fungera, men det finns inte tillräckligt ekonomiskt kapital för att exempelvis ha ett bevattningssystem som skulle få jordbruket att vara lönsamt året om. Detta gör att invånarnas inkomst bestäms och förändras till viss del av ett opålitligt klimat. Skulle det finnas kapital skulle invånarna exempelvis kunna ha en tank på gården vilket skulle göra att de inte behöver vänta på vattnet.

Det är med tunga steg jag promenerar från huset för ta en *caponera*⁸ till Managua och flyget hem till Sverige: Väl hemma omringas jag av vatten, duschar i varmvatten och spolrar toaletten med vatten som skulle kunna drickas. Kranen rinner medan jag skalar potatisen. Jag tänker på hur debatten om vattenbrist har börjat lyftas även i ett svenskt sammanhang, men likväl duschar gemene man i Sverige i dricksvatten. Jag läser rubrikerna i dagens svenska media om att bönderna måste spara på regnvattnet, att de tvingas köpa vatten på grund av sinande brunnar, utföra naturliga bevattningspraktiker och hushållet måste förminska sin vattenkonsumtion vilket liknar vardagen för invånarna i San Isidro De Bolas (Egen fältanteckning 2017).

Framtida frågor

Det skulle vara intressant att i framtiden studera vidare inom det specifika avgränsade området San Isidro De Bolas för att undersöka vilka möjligheter lokalbefolkningen har för att skapa förändring och påverka beslut som tas angående vattentillgång, men också för att ta reda på hur de olika instanserna som har ansvar för förvaltning och distribution för vatten arbetar. I ett större sammanhang skulle det vara intressant att se vilka konsekvenser vattenbrist har för landets politik och vilken betydelse den sociala ojämlikheten har på samhälls nivå. Jag hoppas att denna undersökning kan inspirera till att undersöka medvetenheten angående vattenanvändningen i en svensk kontext och att vi måste lära hur man har gjort på andra håll även om det är under helt andra möjligheter och begränsningar så kan vattenkonsumtion i stor grad handla om en attitydfråga och en vana att använda vattnet i den utsträckning som man alltid har gjort.

⁸ Caponera är i Nicaragua ett kollektivt transportmedel. Det kan jämföras den svenska vespan. Däremot har den tre hjul och tak, den används utanför städerna.

5 Referenser

Tryckta källor

- Asamble Nacional de la Republica Nicaragua** (2007). 2007:169. Medio ambiente y recursos naturales. *LEY GENERAL DE AGUAS NACIONALES*. Nicaragua: Managua
- Asamble Nacional de la Republica Nicaragua** (2010). 2010:111. Medio ambiente y recursos naturales. *LEY ESPECIAL DE COMITÉS DE AGUA POTABLE Y SANEAMIENTO*. Nicaragua: Managua
- Bergström, G. & Boréus, K.** (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Chasteen, J.C.** (2000). *Latinamerikas historia*. Historiska Media
- Clarke, R. & King, J.** (2004). *The atlas of water: [mapping the world's most critical resource]*. London: Earthscan
- Curtis, V., Danquah, L., & Aunger, R.** (2009). Planned, motivated and habitual hygiene behaviour: an eleven-country review. *Health Education Research* 24(4):655–673.
- De Villiers, M.** (1999) *The fate of our most precious resource*. Toronto: Stoddart
- Desai, V. & Potter, R.B.** (red.) (2014). *The companion to development studies* [Elektronisk resurs]. 3rd edition Abingdon, Oxon: Routledge
- Edling, C. & Liljeros, F.** (red.) (2016). *Ett delat samhälle: makt, intersektionalitet och social skiktning*. 2. rev. och utök. uppl. Stockholm: Liber
- Finan, T., & Donald N.** (2001). Making roads, making rainmaking do: public and private adaptations to drought in Ceara', Brazil. *Climate Research* 19:97–108.
- Giddens, A.** (1979). *Central problems in social theory: action, structure and contradiction in social analysis*. London: Macmillan
- Giddens, A.** (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity press
- Giddens, A., & Sutton, P.W.** (2014). *Sociologi*. 5., rev. och uppdaterade uppl. Lund: Studentlitteratur
- Giddens, A.** (1984). *The constitution of society: outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press
- Gleick, P.H.** (1999). *The Human Right to Water*. Water Policy. Pacific Institute for Studies in Development, Environment and Security.
- Gleick, P.H.** (2014). *The world's water. vol. 8: the biennial report on freshwater resources*.

- Hadley, C., E. G. J. Stevenson, Y. Tadesse, & T. Belachew** (2012). Rapidly rising food prices and the experience of food insecurity in urban Ethiopia: impacts on health and well-being. *Social Science and Medicine* 75(12):2412–2419, doi: 10.1016/j.socscimed.2012.09.018.
- Hardoy, J.; Mitlin, D.; & Satterthwaite, D.** (1995). Environmental Problems in Third World Cities. *Political Science*.
- Inglis, D., & Thorpe, C.** (2012). *An invitation to social theory*. Cambridge: Polity
- Jackson, M. (red.)** (1996). *Things as they are: new directions in phenomenological anthropology*. Bloomington: Indiana University Press
- Jarrick, A. & Josephson, O.** (1996). *Från tanke till text: en språkhandbok för uppsatsskrivande studenter*. 2., [översedda] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Jägerskog, A.** (2000). *Vattnet i Mellanöstern: en källa till konflikt eller samarbete?* Stockholm: Utrikespolitiska institutet
- Jägerskog, A.** (2012). *Det livsviktiga vattnet: från konflikt till samarbete*. Stockholm: Utrikespolitiska institutet
- Kajiser, L. & Öhlander, M. (red.)** (2011). *Etnologiskt fältarbete*. 2., [omarb. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Kulick, D. & Bjerén, G. (red.)** (1987). *Från kön till genus: kvinnligt och manligt i ett kulturellt perspektiv*. Stockholm: Carlsson
- Kvale, S. & Brinkmann, S.** (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Laclette, J.P., & Zuñiga, P.** (2012). *Diagnostico Del Agua En Las Americas*. Mexico: Red interamericana de academias de ciencias foro consultivo de científico y tecnologico, AC
- Merrill, T. (red.)** (1994). *Nicaragua: a country study*. 3. ed. Washington, D.C.: The Library of Congress
- Mohanty, C.T.** (2007). *Feminism utan gränser: avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*. Hägersten: Tankekraft
- Moore, H.L.** (1988). *Feminism and anthropology*. Cambridge: Polity
- Moore, H.L.** (2007). *The subject of anthropology: gender, symbolism and psychoanalysis*. Cambridge, UK: Polity
- Månson, P. (red.)** (2015). *Moderna samhällsteorier: traditioner, riktningar, teoretiker*. 9. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Ohlsson, L.** (1999). Water Conflicts and Social Resource Scarcity. *Phys. Chem. Earth (B)*. Vol. 25, No. 3,
- Ortner, S.B.** (1996). *Making gender: the politics and erotics of culture*. Boston, Mass.: Beacon Press
- Pérez-Arias, E.** (1997). *Mellan det förflutna och framtiden: den sandinistiska revolutionen i Nicaragua*. Diss. Lund: Univ.
- Sartore, Gina-Maree, Brian Kelly, Helen Stain, Glenn Albrecht, & Nick Higginbotham** (2008). Control, uncertainty, and expectations for the future: a qualitative study of the impact of drought on a rural Australian community. *Rural and Remote Health* 8:950.
- Schött, K.** (2007). *Studentens skrivhandbok*. 2., [uppdaterade] uppl. Stockholm: Liber
- Teorell, J., & Svensson, T.** (2007). *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- UNDP (United Nations Development Programme)** (2006). *Beyond scarcity: power, poverty and the global water crisis*. New York: UNDP.

- Vörösmarty, C., P. McIntyre, M. O. Gessner, D. Dudgeon, A. Prusevich, P. Green, and P. M. Davies** (2010). Global threats to human water security and river biodiversity. *Nature* 467 (7315):555–561.
- Vörösmarty, Green, P., Salisbury, J., & Lammers, L.** (2000). Global water resources: vulnerability from climate change and population growth. *Science* 289:284–288
- Wahl, A & Holgersson, C** (2004). *Det ordnar sig alltid: arbetsbok kring frågor om organisation och kön*. Lund: Studentlitteratur
- West, C. T., C. Roncoli, & F. Ouattara** (2008). Local perceptions and regional climate trends on the Central Plateau of Burkina Faso. *Land Degradation and Development* 19(3):289–304.
- Wutich A. & Brewis A.** (2014). Food, Water, and Scarcity: Toward a Broader Anthropology of Resource Insecurity. *Current Anthropology* 55, no. 4 (August 2014): 444–468
- Yi'En, C.** (2014). Telling Stories of the City: Walking Ethnography, Affective Materialities, and Mobile Encounters. *Space and Culture*, Vol. 17(3): 211–223

Otryckta källor

- Calero, M.** (2016). *Persiste desabastecimiento de agua potable en San Isidro*. La Prensa, 15 februari. <http://www.laprensa.com.ni/2016/02/15/nacionales/1986072-persiste-desabastecimiento-de-agua-potable-en-san-isidro> [2017-05-25]
- FAO** (2016) *Water Scarcity*, Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). http://www.fao.org/nr/water/topics_scarcity.html [2017-02-16]
- Torres, C.** (2017). *Calvario por falta de agua en varias zonas de Nicaragua*. La Prensa, 20 februari. <http://www.laprensa.com.ni/2017/02/20/nacionales/2185854-calvario-falta-agua-varias-zonas-nicaragua> [2017-05-25]
- Torres, C.** (2017). *Mala distribución agrava la crisis de agua en Nicaragua*. La Prensa, 21 mars. <http://www.laprensa.com.ni/2017/03/21/nacionales/2202459-mala-distribucion-agrava-la-crisis-agua-nicaragua> [2017-05-25]
- Vilchez, D.** (2016). *Exigen Solución a falta de agua en San Isidro de Bolas*. Confidencial, 14 februari. <https://confidencial.com.ni/exigen-solucion-a-falta-de-agua-en-san-isidro-de-las-bolas/> [2017-05-25]

